

Andaházi Szeghy Viktor

A magyar haderő útja Padovától Trianonig 1918–1920

[DOI 10.17047/HADTUD.2020.30.4.107](https://doi.org/10.17047/HADTUD.2020.30.4.107)

A tanulmány a magyar haderő újjászervezésére fókuszál az olasz fegyverszünettől a trianoni béke ratifikálásáig terjedő periódusban. Az írás a kortárs katonai és politikai vezetők előtt álló problémákat veszi sorra, amelyeket a Szövetséges Hatalmak egymásnak is ellentmondó elvárásai és a források hiánya határoznak meg.

A magyar katonai vezetők legfontosabb célja ebben az időszakban a hadsereg és a harckészültség lehetőség szerinti megőrzése volt – mialatt 13 kormány volt hivatalban, némelyek egy időben, az ország különböző területein. Ezt a kaotikus fejezetet a nemzetközi kapcsolatok terén a trianoni békeszerződés zárta, amely egyúttal a békeszerződés felülvizsgálatának bölcsője is volt.

KULCSSZAVAK: fegyverszünet, trianoni béke, magyar honvédség, Magyar Népköztársaság Önkéntes Hadserege, Munkások és Parasztok Forradalmi Vörös Hadserege, Nemzeti Hadsereg

The Road of the Hungarian Armed Forces from Padua to Trianon 1919-1920

The author introduces the Hungarian Armed Forces in the first period after the Great War. It was a very chaotic and – at the same time – very important chapter in the history of the new Hungary, because the country had to rebuild its whole existence as a new country, surrounded by hostile neighbours. The paper focuses on a narrow segment of the era: the reorganization of the Hungarian Army in the period between the Italian armistice and the ratification of the Trianon Peace Treaty. The paper highlights the problems of military and political leaders who had to repeatedly meet contradicting expectations of the Allied and Associated Powers, while lacking resources. The main objective of the Hungarian military leadership was to preserve the Army and strengthen combat readiness, while 13 governments were in office – some of them in the same time, in the different parts of Hungary. This chaotic

Honvédelmi Minisztérium, Oktatási, Tudományszervező és Kulturális Főosztály – MoD
Education, Scientific and Cultural Affairs Department; e-mail: andaszegi@yahoo.com;
<https://orcid.org/0000-0002-7064-9126>

chapter – in the field of international relations – was closed by the Trianon Peace Treaty. It was also the cradle of efforts to revise the peace treaty.

KEYWORDS: armistice, Trianon Peace Treaty, Hungarian Armed Forces, Voluntary Army of the Hungarian People's Republic, Revolutionary Red Army of Workers and Peasants, National Army

Egy ország, két fegyverszünet

1918. november 3-án Padovában, a Pietro Badoglio altábornagy¹ vezette olasz delegáció előtt Viktor Weber von Webenau gyalogsági tábornok² az Osztrák–Magyar Monarchia katonai vezetése nevében aláírta az antant hatalmakkal kötött fegyverszünetet. A másnaptól életbe lépő megállapodás fontosabb katonai rendelkezései az ellenségeskedés beszüntetésén túl az alábbiak voltak:³

- Ausztria–Magyarország haderejének teljes leszerelése, a rendfenntartásra megtartható 20 békeállományú hadosztályon kívül;
- minden hadianyag, katonai és a vasúti felszerelés a Monarchia hadereje által kiürítendő területen marad;
- a balkáni és olasz frontról, valamint a Monarchia teljes területéről a német csapatokat 15 napon belül internálás terhe mellett ki kell vonni;
- az 1910–1918 között épített, valamint az osztrák–magyar belvizeken található német tengeralattjárók a szövetséges és társult hatalmaknak átadandók;
- a szövetséges és társult hatalmaknak át kell adni az általuk kijelölt összeshadihajót, a továbbiakat pedig felügyelet mellett le kell szerelni.

A fegyverszüneti megállapodás már az aláírás pillanatában több problémát hordozott magában.

Egyrészt IV. Károly október 16-i manifesztuma óta – amely a Monarchia tartományait nemzeti tanácsok alakítására szólította fel⁴ – a Monarchia már nem létezett, a megállapodás végrehajtása tehát a két utódállamra, Ausztriára és Magyarországra várt. Másrészt a

¹ Pietro Badoglio (1871–1956): tüzértisztként részt vett Olaszország etiópiai (1896), majd líbiai (1912) hadjárataiban. Az első világháborút alezredesi rendfokozatban kezdte, az olasz II. hadsereg vezérkaránál, mit vezérkarfőnök-helyettes. A caporettoi áttörés idején az osztrák–magyar haderő tolmeini hídfőjével szemben álló olasz XXVII. hadtestet parancsnoka volt, majd már altábornagyként vett részt az olasz hadsereg főparancsnokságának 1917. novemberi újjászervezésében, vezérkarfőnök-helyettesi beosztásban.

² Viktor Weber von Webenau (1861–1932): gyalogsági tiszt, 1914 júliusától a Legfelsőbb Katonai Tanács alelnöke. A világháború éveiben 1915-ben a 47. gyaloghadosztály parancsnoka, majd a 1916-ban Montenegro katonai kormányzója volt. 1917-ben a X. hadtestparancsnoki beosztásába nevezték ki, majd még ebben az évben lépett elő gyalogsági tábornoki rendfokozatba. Az 1918. október 12-én megalakult osztrák–magyar fegyverszüneti bizottság vezetője volt.

³ A fegyverszünet eredeti szövegét lásd:

<https://web.archive.org/web/20150918182215/http://www.cimeetrincee.it/armistiz.htm>

Magyar fordítása a fegyverszüneti megállapodáson egyedüli magyarként részt vett Nyékhegyi Ferenc alezredes szerkesztésében: A Diaz-féle fegyverszüneti szerződés (a páduai fegyverszünet). Budapest, M. Mercurius, 2003. 95 o. (Az 1922. évi kiadás reprintje.)

⁴ IV. Károly (1887–1922) magyar király (1916–1918) uralkodói beleegyezését adta a Monarchia föderatív átalakításához.

fegyverszűnetben meghatározott fegyveres erő utódállamok közti megoszlását sem részletezte az egyezmény.⁵

De talán a legfontosabb: a fegyverszűnetben ekkor kijelölt demarkációs vonal csak az olasz frontra vonatkozott, ami a történelmi Magyarország határain kívül húzódott.

A déli szerb előretörés, továbbá a magyarországi alakulatok állapota arra ösztökölte a Magyar Népköztársaság (nemzetközileg el nem ismert) kormányát, hogy mielőbb tárgyalásokat kezdeményezzen az antant katonai képviselőjével, a francia keleti hadsereg parancsnokával, Franchet d'Esperey tábornokkal.⁶ A belgrádi tárgyalásokon Magyarországot a miniszterelnök, Károlyi Mihály⁷ képviselte. A katonapolitikai helyzet a magyar küldöttség megérkezését követően is egyre súlyosbodott, mivel a szerb műveletekkel párhuzamosan, november 8-án a padovai fegyverszűnetet el nem ismerő cseh portyázó csapatok hatoltak be északra, továbbá francia részről intézkedések születtek Románia háborúba történő belépése érdekében.⁸

E körülmények között, a padovai fegyverszűnet után kilenc nappal, 1918. november 13-án szignálta a magyar állam képviselője Belgrádban a már kifejezetten Magyarországra vonatkozó katonai konvenciót. A Franchet d'Esperey tábornok előtt aláírt megállapodás – a későbbi békeszerződés szigorát megelőlegezve – a következő lényegesebb katonai korlátozásokat írta elő:⁹

- a szövetségesek és Magyarország között az ellenségeskedés megszűnt;
- a megállapított demarkációs vonalon kívül, a katonailag kiürített területcsek a rend fenntartásához feltétlenül szükséges csendőri, rendőri és vasútbiztosító erők maradhatnak;
- a magyar hadsereg, a szárazföldi csapatok és a haditengerészet leszerelése, a belső rend fenntartásához szükséges hat gyalogos és két lovas hadosztály, valamint a megszállásra kerülő területek rendőri erői kivételével;

---

⁵ Részletesebben lásd: Hornyák Árpád: A belgrádi konvenció. *Világtörténet*, 2000. 2. 74. o.

⁶ Louis Franchet d'Esperey (1856–1942): a francia gyarmati haderő különböző alakulatainál töltött évtizedek után a világháború első két évében a francia I. hadtest, majd az 5. hadsereg parancsnoka volt a nyugati fronton. A Nyugati, majd az Északi Hadseregcsoport parancsnokságát követően, 1918 szeptemberében a szövetséges Keleti Hadsereg parancsnokává nevezték ki a Szaloniki Fronton. E pozíciójában fogadta a hadosztálytábornok Belgrádban a magyar fegyverszűneti küldöttséget.

⁷ Károlyi Mihály gróf (1875–1955): 1901-től a Szabadelvű Párt tagja, 1905-től országgyűlési képviselő a Függetlenségi Párt színeiben, amely pártnak 1913-tól elnöke lett. A világháború időszakában a demokratikus reformok mellett határozott pacifista agitációt folytatott. 1918-ban szakítva pártjával önálló pártot alapított Károlyi Párt néven. Az 1918-as polgári forradalom egyik vezetője, a Nemzeti Tanács elnöke volt. 1918. október 31–1919. január 11. között miniszterelnök.

⁸ Többek között a román mozgósítás érdekében francia repülőket adtak át, személyzettel együtt. Ormos Mária: Padovától Trianonig 1918–1920. Budapest, 1983. 72. o.

⁹ Szövegét lásd: Ormos Mária – Ádám Magda [összeáll. és szerk.]: Francia diplomáciai iratok a Kárpát-medence történetéről. Budapest, 1999–2013. 5 k. (A továbbiakban: Ormos – Ádám) <https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/francia-diplomaciai-1/ch02.html#19> (Megtekintés: 2020. 07. 08.) Megjegyzendő, hogy ekkor Románia még német megszállás alatt állt, tehát az egyezmény rá nem vonatkozott, mind amellett, hogy a Német Császárság november 11-én aláírta a fegyverszűneti megállapodást a compiegne-i erdőben Foch marsall vonatszerelvényén.

- hat monitort azonnali hatállyal a szövetségesek részére Belgrádban át kelladni, a dunai flottilla fönmaradó részét lefegyverzés céljából a főparancsnok

- által a későbbiek folyamán meghatározandó dunai kikötőkben kell össze vonni;
- két héten belül a főparancsnok rendelkezésére bocsátandó egy, a szükséges felszereléssel ellátott, háromezer fős vasúti alakulat, továbbá a szükséges felszereléssel ellátott távírász-alakulat a szerbiai rombolások helyreállítására;
  - egy hónapon belül a főparancsnok rendelkezésére bocsátandó 25 000 ló és az általa meghatározandó, szükség szerinti szállítóeszköz;
  - a fegyverek és a hadianyag összegyűjtése a főparancsnok által meghatározandó pontokon;
  - Magyarország segíti a szövetséges megszálló csapatok ellátását, a rekvirálások – amennyiben nem önkényesek – engedélyezendők, a térítés folyó áron történik.

Németország november 11-i kapitulációja után a szövetséges erők legfelsőbb parancsnoka, Foch marsall¹⁰ utasítása értelmében a szövetségesek nem léphették át az eddig elért vonalakat, ennek ellenére Magyarországgal szemben ezt csak a belgrádi konvenció szögezte le hivatalosan. A fegyverszünet megvalósításának ellenőrzésére november 28-án Fernand Vix alezredes¹¹ vezetésével francia katonai misszió érkezett Budapestre.¹² December 1-jén megtartotta első ülését a fegyverszünet végrehajtására létre hozott magyar fegyverszüneti bizottság.¹³

A Magyar Népköztársaság önálló Önkéntes Hadseregének szervezése

A magyar kormány ekkor két, egymással látszólagosan ellentétes célt kívánt elérni: a fegyverszüneti tárgyalásokkal párhuzamosan megkezdte a frontról hazatérő tömeghadsereg leszerelését, valamint az új haderő és a karhatalom megszervezését.

A haza érkező és a hátszágban levő katonák személyi leszerelését a magyar Hadügyminisztérium november 28-án rendelte el, és azt december végére be is fejezte. Böhm Vilmos miniszter adatai szerint 1918. november végéig közel 700 000 katona szerelt le, december közepére ez a szám 1 200 000 főre nőtt.¹⁴ A 18–22 éves korosztály számára nem tették lehetővé a leszerelést, mert az új hadsereg megszervezését Friedrich István hadügyi államtitkár erre kívánta alapozni. A leszereléssel egyidejűleg a tábornoki, tisztí és

---

¹⁰ Ferdinand Foch (1851–1929): az 1870-es francia–porosz háború idején sorozták be a francia 4. gyalogezredbe. A háborút követően, továbbszolgálóként maradt a hadseregben, ahol tüzértiszti képzést kapott. Hosszú katonai pályafutása során a katonai szakiskolai instruktortól tüzérezred parancsnoki beosztáson keresztül jutott el 1907-ben a francia katonai főiskola parancskoságáig. Ekkor léptették elő dandártábornokká. A világháború első évében a francia XX. hadtest, majd az Északi Hadseregcsoport parancsnoka volt. Tagja a szövetséges Legfelsőbb Haditanácsnak, és a francia vezérkar főnöke 1917-től. 1918 májusában – Clemenceau francia miniszterelnök támogatásával – a szövetséges hadseregek főparancsnoki tisztjét kapta meg, majd ez év augusztusában a Franciaország Marsallja címet.

¹¹ Fernand Vix (1876–1941): tengerészgyalogosként kezdte katonai karrierjét, majd a francia gyarmati haderőnél szolgált különböző beosztásokban. A világháború utolsó szakaszában a francia Keleti Hadsereg törzstisztjeként Belgrádban kapta a feladatot: a belgrádi konvenció végrehajtásának ellenőrzésére felállított nemzetközi misszió vezetése, valamint az antant csapatok Magyarországra történő bevonulásának előkészítése Budapesten.

¹² Vadász Sándor: Vix és Károlyi. *Hadtörténelmi Közlemények*, 1969. 2. 246. o.

¹³ Böhm Vilmos: Két forradalom tüzeiben. Bécs, Bécsi Magyar Kiadó, 1923. 78. o. 14

Böhm: i. m. 123. o.

altiszti kar számára lehetőséget biztosítottak a megalakuló új, önkéntes hadseregbe történő jogfolytonos átlépésre.¹⁴

A magyar királyi honvédség alakulatai közül a padovai fegyverszünet aláírásakor 11 hadosztály volt az olasz fronton, további három pedig a hátszágban, és megszálló erőként állt rendelkezésre,¹⁵ amely erők november első heteiben kezdték meg a hazavonulást. A padovai fegyverszünet eltérő olasz és magyar értelmezése miatt (mivel az aláírást követő nap 15 órától lépett életbe) egy teljes magyar hadosztály,¹⁶ továbbá hadtápalakulatok estek olasz fogságba.

A frontok mögött, a hátszágban még működtek a közös és a honvéd alakulatok szervei, így a katonai igazgatás készen állhatott az új feladatra: a karhatalmi és katonai erők megszervezésére. Az új katonai közigazgatás 5 kerületből állt: I. Kolozsvár, II. Budapest, III. Szeged, IV. Kassa, V. Pozsony.¹⁷ – Ne felejtjük el, hogy ekkor még a magyar kormánynak nem állt rendelkezésére hivatalos álláspont az országhatárok megállapításával kapcsolatban!

Mindezzel párhuzamosan folyt a fegyverszünet által lehetővé tett 8 hadosztály felállításának az előkészítése. A *Magyar Népköztársaság Önkéntes Hadseregének* szervezetét meghatározó, 1919. február 22-én kiadott rendelet¹⁸ szerint 1919. március 10-től a néphadsereg szervezete az alábbi volt:

- 6 gyaloghadosztály (egyenként 3 dandárcsoport, 1 repülőszázad, 1 távíró-század);
- Dunaörség (folyambiztosító erő);– Székely Különítmény.

A négy fázisban tervezett szervezés során 3000 tiszttel, 10 000 altiszttel, és 50 000 főnyi legénységgel számoltak, amely a kiegészítő szervekkel 70 000 főnyi létszámot írt elő 1919. március végére. Az elképzelés ekkor azonban több okból sem valósulhatott meg. Egyrészt a mintegy négy heti toborzás után is csak 5000 fő jelentkezett önkéntes katonai szolgálatra, másrészt a politikai és katonai helyzet egyaránt átrohant a szervezés felett.

Mindeközben a magyar kormányban gőzerővel folyt a felkészülés a majdani békekötéskor képviselendő katonai álláspontra is. A Külügyminisztérium által 1919 márciusára elkészült illuzórikus háttéranyag szerint a békekötést követően, alapvetően sorozott, esetleg az első néhány évnyi (1919–1922) moratórium időszakában önkén tes hadsereget terveztek felállítani. A határok változásával még nem számító tervben

¹⁴ Bővebben lásd: Révész Tamás: Nem akartak katonát látni? A magyar állam és hadserege 1918–1919. Budapest, MTA BTK Történettudományi Intézet, 2019. 126–127. o.

¹⁵ A m. kir. 38., 39., 40., 41., 42., 51., 64., 70., 74., honvéd gyaloghadosztályok és a m. kir. 11. honvéd lovashadosztály voltak az olasz fronton. A m. kir. 37. honvéd gyaloghadosztály a francia, míg a m. kir. 155. honvéd gyaloghadosztály a balkáni frontra volt úton. A m. kir. 5. honvéd lovashadosztály Ukrajnában volt megszálló alakulatként.

¹⁶ A m. kir. 39. honvéd gyaloghadosztály.

¹⁷ A korábban VI. honvédkerület Horvátország leválásával szűnt meg.

¹⁸ HM 2669/eln. 6. -1919. számú rendelet, amely egyebek közt kimondta a Nemzetőrség megszüntetését is. Bővebben lásd: Magyarország az első világháborúban Lexikon A–Zs. Szerk.: Szij Jolán – Ravasz István. Budapest, Petit Real, 2000. 448., 498. o. Idézi: Fond és állagjegyzék a Hadtörténelmi Levéltár őrzésében levő katonai iratok. Szerk. Szij Jolán, Budapest, 2002. Petit Real, 140. o. (A továbbiakban: Fond és állagjegyzék)

Magyarország 15 millió fős lakosságára a magyar szervek 150 000 fős haderőt irányoztak elő.¹⁹ Ez az elképzelés azonban még nem vehette figyelembe a békekonferencia 1919. február 26-i határozatát, amelyet a budapesti francia katonai misszió vezetője, Vix alezredes, majd csak közel egy hónappal később, március 20-án nyújtott át Károlynak. Az újabb jegyzék a magyar–román demarkációs vonalat jóval nyugatabbra húzta meg, ami már politikailag nem volt vállalható a magyar kormány számára, ezért az a jegyzék visszautasítását követően lemondott.

A Tanácsköztársaság háborúja

A rövid életű Magyar Népköztársaság után 1919. március 21-én a hatalmat a kommunisták és a velük együttműködő szociáldemokraták vették át, ami új lendületet adott a katonai felkészülésnek. A Kormányzótanács első intézkedései közt szerepelt a megkezdett hadseregszervezés folytatása, immár a proletárdiktatúra jegyében; a külső és belső ellenséggel szemben egyaránt.²⁰ Fontos kiemelni, hogy a proletárhadsereg szervezése a fegyverszünetben megállapított, 6 hadosztályos keret megtartásával folytatódott, azonban komoly létszámbeli kiegészítésekkel:

- március 24-én a meglevő zászlóaljak mellé munkás-tartalékszázlójakat állítottak fel;
- április 6-án felállítottak 2 nemzetközi ezredet.

Az új toborzások hatására a létszám rohamosan nőtt: az 1919. április 3-i 26 449 fő nem egészen két hét alatt megduplázódott: április 15-én már 53 524 fő állt fegyverben.²²

A bolsevikok nemzetközi elszigeteltségét fokozta, hogy a Tanácsköztársaság külpolitikai orientációját Moszkva határozta meg, azonban Kun Béla²¹ Leninhez²² intézett, egyre kétségbeesettebb áprilisi felhívásai, amelyek az oroszországi szovjet és a magyar

---

¹⁹ A Magyarország véderejének szervezete a jövőben c., 1919. március 6-i keltezésű koncepció már számolt a hadiipar esetleges felszámolásával. Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Hadtörténelmi Levéltár (HL HIM HL) Tanulmánygyűjtemény 1970. – Magyarország lakossága az 1910. évi népszámlálás idején 18 264 500 fő volt.

²⁰ „Mindenkizhez!” A Forradalmi Kormányzótanács kiáltványa. <https://archivum.mtva.hu/photobank/item/MTI-FOTO-UUhiSDNHWG4xdHRmZ1hkUDerVDJvZz09> (Megtekintés: 2020. 07. 08.) 22. Fond és állagjegyzék. 142. o.

²¹ Kun Béla (1886–1939): politikus, a világháború előtt Kolozsvárott publicista. 1916-ban az orosz fronton esett hadifogságba, ahol a hadifoglyok munkásmozgalmi szervezésével foglalkozott. 1918 novemberében tért vissza Magyarországra, majd részt vett a Kommunisták Magyarországi Pártjának megalakításában. 1919 februárjában börtönbe került, onnan irányította a KMP és a Magyar Szociáldemokrata Párt fúzióját és a proletárdiktatúra előkészítését. A Tanácsköztársaságban külügy népbiztos lett, a tanács hatalom funkcionális vezetője. A forradalom bukását követően Bécsbe, majd Moszkvába emigrált.

²² Vlagyimir Iljics Uljanov (1870–1924): jogászként végzett Szentpétervárott. A cár elleni felforgató tevékenység miatt Sibériába száműzték. Az Oroszországi Szociáldemokrata Párt tagjaként emigrált, ahol kulcsszerepe lett a párt működésének szervezésében. Svájcban, Németországban és Angliában is élt. Pártja 1903-ban bekövetkezett szakadása után annak bolsevik szárnyát vezette. Az 1917-es orosz forradalomban pártja szerepe meg a hatalmat; Oroszországot kiléptették a világháborúból. Az 1917-es választások utáni polgárháború a nemzetközi intervenció ellenére is vörös győzelemmel zárult. Lenin az 1922-ben megalakult Szovjetunió első vezetője lett.

kommunista haderő internacionalista egyesítésre irányultak, válasz nélkül maradtak.²³ Az elszigeteltség attól vált teljessé, hogy az antant képviselőinek sem volt ínyére a bolsevik berendezkedés hivatalos elismerése,²⁴ olyannyira, hogy megoldási javaslatként komolyan felmerült a kommunista hatalom megbuktatása érdekében az intervenció és Budapest elfoglalása.²⁵ A kaotikus magyar kül- és belpolitikai helyzet mellett Párizsban tovább folytak a békeelőkészületek, amelynek jegyében május 1-jén a szövetséges és társult hatalmak tanácsa sürgőnyt küldött a magyar tanácskormánynak, hogy nevezze meg a béketárgyalásokra delegálni kívánt küldöttséget. A meghívást azonban a bécsi francia katonai misszió – bízva Kun Bélák gyors kudarcában – feltartóztatta, mivel ez a Tanácsköztársaság nemzetközi elismerését jelentette volna.²⁶

Az április 16-án bekövetkezett román, majd a 27-én megindult csehszlovák támadás időszakában az erőviszonyok a proletárhadsereg számára egyértelműen kedvezőtlenül alakultak:

- a keleti arcvonalon a magyar 2 gyaloghadosztállyal és egy önálló dandárral szemben (34 zászlóalj, 16 üteg) román oldalról 6 gyalog- és 1 lovashadosztály (64 gyalogzászlóalj, 28 lovasszázad, 48 üteg) állt;
- az északi fronton 3 magyar hadosztállyal (28 zászlóalj, 14 üteg) csehszlovákról 4 hadosztály és 4 önálló dandár (85 zászlóalj, 24 üteg) állt szemben.

A minden fronton visszavonuló proletárhadsereg nyomában a román erők május 1-jére elérték a Tisza vonalát, míg a cseh–szlovák hadsereg Miskolcig jutott, veszélyeztetve a Salgótarján környéki nehézipari központot. Világossá vált tehát, hogy a fegyverszünetben meghatározott 6 hadosztályos erővel nem lehet biztosítani az ország integritását a béketárgyalások megkezdéséig.

Május 3-án a szakszervezetek meghirdették a munkásosztály általános mozgósítását, május 5-én pedig megkezdődött a haderő teljes átszervezése Stromfeld Aurél,²⁷ a *Munkások*

²³ Peter Pastor: Major trends in Hungarian foreign policy from the collapse of the Monarchy to the peace treaty of Trianon. *Hungarian Studies*, 2003. 1. 8. o.

²⁴ Vix alezredes beszámolója szerint Kun Béla azt követően kereste a kapcsolatot a budapesti antant misszióval, miután Lenin március 25-i üzenetéből bizonyossá vált, hogy a Vörös Hadsereg nem tud segíteni magyar elvtársain. Ormos – Ádám: Vix alezredes, a budapesti szövetséges katonai misszió vezetője de Lobit tábornoknak, a magyarországi hadsereg parancsnokának, 1919. március 31. <https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/francia-diplomaciai-1/ch02s05.html> (Megtekintés: 2021. 02. 01.)

²⁵ Ahogyan a belgrádi konvenció végrehajtását ellenőrző francia bizottság vezetője, Vix alezredes fogalmazott: „A kommunistákkal való tárgyalás avval járna, hogy egyúttal a bolsevizmust is erősítjük, amiről őszintén soha nem fognak lemondani. [...] Ugyanakkor a hatalmat jelenleg a kommunista párt tartja kézben, ezért mindenekelőtt arra kell törekednünk, hogy attól megfosszuk. Ennek legalkalmasabb módja Budapest (Budapesth) elfoglalása. Föl kell tehát vonulni Budapest ellen, és meg kell szállni a fontosabb pontokat. Az intervenció eredményeképpen - ha időben hajtjuk végre - új kormány fog hatalomra kerülni.” Ormos – Ádám, oo.

²⁶ Tóth Andrej: A Huszár-kormány meghívása a párizsi békekonferenciára. (1919. december–1920. január). *Századok*, 2005. 1478. o.

²⁷ Stromfeld Aurél (1878–1927): a Ludovika Akadémia, majd a bécsi Hadiiskola elvégzését követően a közös hadsereg vezérkari tisztje lett. 1907-től a Ludovika, majd 1913-tól a bécsi katonai iskola tanára lett. A balkáni, majd az olasz fronton töltött hosszú frontszolgálat után 1918 novemberében tért haza

és *Parasztok Forradalmi Vörös Hadseregének* nevezett haderő vezérkari főnökek vezetésével. Az új hadrend szerint 4 hadtestben 8 hadosztályt szerveztek, amely összesen 115 zászlóaljból, 8 géppuskás századból, 8 lovasszázadból, 39 ütegből, 16 műszaki és 8 repülőszázadból állt. A haderő teljes létszáma május 14-ére 109 772 fő volt.³⁰

A gyors szervezésnek, kiterjedt mozgósításnak és a szakszerű vezetésnek köszönhetően a Vörös Hadsereg megállította a román és cseh erőket, sőt, május 20-án az erők koncentrálásával kiterjedt ellentámadást vitt véghez az északi fronton, visszavonulásra kényszerítve a cseh alakulatokat.

A katonai sikereket kivívó magyar Tanácsköztársaság vonakodott eleget tenni a fegyverszüneti egyezmény előírásainak, mivel a megállapított demarkációs vonalakat egyik fél sem vette komolyan. Kun Béla az ország önvédelemére apellált Clemenceau-nak³¹ írt levelében, a román és cseh–szlovák hadsereg a fegyverszünet megsértésére (demarkációs vonalra történt visszavonulás és a leszerelés elmulasztása), valamint a kommunizmus fegyveres terjeszkedésére hivatkozva folytatta műveleteit.

E körülmények között, a Tanácsköztársaság időszakában az önálló magyar hadsereg háború utáni sorsát illetően semmilyen egyeztetésre nem került sor. A Kun Béla vezette tanácskormányral való kapcsolatok végleges megszakítását a szövetséges és társult kormányok 1919. július 26-i közös nyilatkozata jelentette, amelyben egyértelműen deklarálták, hogy a továbbiakban nem tekintik Kun Béla rendszerét partnernek, helyette egy, a magyar népet képviselő kormányra van szükség. A nemzetközileg ellehetetlenült és az összeomló román front miatt kilátástalan katonai helyzetbe került tanácskormány augusztus 1-jén a szociáldemokrata Peidl-kormánynak adta át az ország vezetését, amelyet azonban szintén nem ismert el a Legfelsőbb Tanács.³²

---

alakulatával Magyarországra, ahol szolgálatra jelentkezett a Károlyi-kormányánál. 1918-ban belépett a Szociáldemokrata Pártba. Károlyiék a Ludovika parancsnokává, majd 1919 januárjában hadügyi államtitkárrá nevezték ki. A Tanácsköztársaság idején vállalta a Vörös Hadsereg megszervezését, amelynek vezérkari főnökévé nevezték ki. A cseh betöréssel szemben indított sikeres északi hadjárat megtervezése és vezetése szintén Stromfeld katonai tehetségét dicsérte. A Tanácsköztársaság bukását követően 1921-ig, majd 1923-ig börtönben volt.

30 Fond és állagjegyzék. 143. o.

31 George Clemenceau (1841–1929): orvosként kezdte pályáját, de hamar az újságírás és a politika felé fordult. 1906-ban Franciaország belügyminisztere, majd 1909-ig miniszterelnöke volt. Németellenessége az 1871-es békeszerződésig vezethető vissza. 1914-től ismét belügyminiszter, majd 1917–1920 között újra miniszterelnök volt. A háború során szerepe volt Foch szövetséges hadseregek főparancsnokává történő kinevezésében. A béketárgyalások során elsődleges célja Németország meggyengítése, valamint a közép-európai francia befolyás kiépítése, megerősítése volt.

32 Ahogyan Clemenceau Romanellinek küldött táviratában fogalmazott: „A szövetséges és társult hatalmak várják az új magyar kormány tetteit, abban a reményben, hogy egy olyan kormány hatalomra kerülése, amely kötelezettségeit betartja és a magyar népet képviseli, meg fogja gyorsítani a béke helyreállítását és a normális gazdasági kapcsolatok újrafölvételét.” Ormos – Ádám 2. kötet, 3. sz. irat B melléklete. <https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/francia-diplomaciai-2/ch02.html> (Megtekintés: 2021. 02. 01.)

Újabb fegyverszünet és újabb kormányváltások

A magyarországi katonai helyzet rendezésére, valamint a Tanácsköztársaság bukását követően Budapestet megszálló román hadsereggel való közvetlen kapcsolattartás érdekében 1919. augusztus 5-én, a békekonferencia felhatalmazásával került felállításra a francia, olasz, amerikai és angol tábornoki tagokból álló Szövetségi Katonai Bizottság, amelynek feladata volt:

- a magyar kormánnyal kapcsolatba lépni, ellenőrizni a fegyverszünet rendelkezéseinek végrehajtását;
- a helyzet normalizálása érdekében felvenni a kapcsolatot a Magyarországot megszálló román katonai vezetéssel.²⁸

A bizottság felállítását eldöntő tárgyaláson elhangzott Foch marsall néhány kiegészítése, amelyek magyarázatul a szolgáltnak a majdani béketárgyalások magyar hadsereggel kapcsolatos megszorításai vonatkozásában. Foch szerint: a magyar haderő legfeljebb 6 hadosztálynyi lehet, kizárólag a belrend fenntartására elegendő létszámban. A feloszlott alakulatokat le kell szerelni, fegyverzetüket összegyűjteni és átadni a szövetségeseeknek. A fegyvergyárakban és egyéb hadiüzemekben folyó termelést azonnal le kell állítani.²⁹ A magyar kormányok által már többször elfogadott, korábbi fegyverszüneti megállapodásokat tehát tovább súlyosbították.

Ami a Szövetségi Katonai Bizottság első feladatát illeti, nem volt könnyű dolga, mert a békekonferencia felszólítása ellenére Budapestre bevonuló román legfelsőbb parancsnokság augusztus 5-én a padovai és belgrádi megállapodásoknál is sokkal szigorúbb ultimátumot adott át a magyar kormánynak, amelyben felszólította, hogy

- adjon át minden hadianyagot, és hadfelszerelést;
- 15 000 főre csökkentse a hadsereg teljes létszámát;
- adja át minden hadianyag-gyártással foglalkozó üzem berendezését, továbbá;
- a vasúti gördülő anyag, vasúti gépek és minden nemű vízi jármű 50%-át;
- 200 személy és 400 teherautó;
- a teljes magyarországi állatállomány és mezőgazdasági gépek 30%-át;– 40 000 vagon gabonát.

A követeléseket a kormány nem fogadhatta el, és nem is utasíthatta vissza, így lemondott. Helyét az ellenforradalmi Friedrich-kormánynak adta át. Habsburg József Ágost királyi herceg³⁰ ekkor Magyarország kormányzójává nyilvánította magát, akinek a személye

²⁸ Szervezését és működését részletesebben lásd: Rapaich Richárd: Antant-ellenőrzés Magyarországon. Sajtó alá rendezte Juhász Balázs. Szeged, Meritum Egyesület, 2019. 11–12. o.

²⁹ Följegyzés Clemenceau, Balfour, Pichon, Polk, Tittoni, Macui, Foch marsall és Weygand tábornok megbeszéléséről. 1919. augusztus 5. Ormos – Ádám 2. kötet, 8. sz. irat. <https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/francia-diplomaciai-2/ch02.html> (Megtekintés: 2021. 02. 01.)

³⁰ Habsburg-Lotaringiai József Ágost (1872–1962): 1890-ben kezdte meg katonai szolgálatát a cs. és kir. 1. gyalogezredben. 1894-től a cs. és kir. 6. dragonyosezredben szolgált, ahonnan 1902-ben saját kérésére áthelyezték az 1. honvéd huszárezredhez, amelynek 1904-től parancsnoka lett. 1907-től a 79. honvéd gyalogdandár, majd 1911-től a budapesti 31. gyaloghadosztály parancsnoka volt. A világháború kitörésekor altábornagy volt. Hadosztálya élén harcolt a balkáni, az orosz és az olasz frontokon.

nyilvánvalóan elfogadhatatlan volt mind a békekonferencia, mind a környező országok számára. A Legfelsőbb Tanács augusztus 18-i állásfoglalása sze rint nem ismerhetnek el „*egy olyan kabinetet – és a békeföltételeket sem nyújthatjuk át neki –, amelyek – ismereteink szerint – nem képviseli az országot*”.³⁶

Az ellenkormány és a Nemzeti Hadsereg megszervezése

A Tanácsköztársasággal párhuzamos idősíkon, Budapesttől délkeletre, Aradon a kommunista berendezkedés ellenpólusaként Károlyi Gyula gróf³⁷ vezetésével 1919. május 6-án megalakult az ellenkormány. Az új kormány a kezdetekben ellenszenvet váltott ki mind a szerbekben, mind az antant képviselőiben, hiszen számukra – az arisztokrata kormánytagok folytán – a Szent István-i állampolitika folytatását testesítette meg. A Tanácsköztársaság harcai azonban arra sarkallták a magyarországi francia hadvezetést, hogy a román megszállás elől a francia fennhatóság alatt álló Szegedre menekült ellenforradalmi hatalmi központot – hivatalosan el nem ismerve – támogassák. Ennek jegyében kapott lehetőséget a szegedi kormány a magyarországi francia erők parancsnokságától a közrendet biztosító csendőrség felállításra az Aradról és Lugos térségéből átcsoportosított csendőri erőkben.

A Szegeden május 31-én újjáalakuló ellenkormány hadügyminisztere Horthy Miklós altengernagy³⁸ lett, aki hozzákezdett a haderő újjászervezéséhez. A kormány június 9-i felhívásával hirdette meg a nemzeti hadsereg létrehozását,³⁹ a „*...vörösteror elleni küzdelemre és a rend helyreállítására*”, amely tehát feladatát tekintve elsősorban

---

A fegyverszünetet a balkáni hadseregcsoport parancsnokaként fejezte be, tábornagyi rendfokozattal. 1918. október 26-án a király homo regius-ként az összes magyar csapatok főparancsnokává, valamint teljhatalmú helytartóvá nevezte ki. Ekként bízta meg Károlyit a kormányalakítással. A Tanácsköztársaság ideje alatt megfigyelés alatt tartották, majd annak bukását követően, 1919. augusztus 7-én Magyarország kormányzójává nyilvánította magát, és Friedrich Istvánt bízta meg kormányalakítással. Személye komoly ellenérzést keltett az antant képviselőiben, ezért augusztus 23-án lemondott, a továbbiakban Horthyt támogatta.

- 36 „*Pusztán az a tény, hogy az államfői tisztséget egy Habsburg tölti be, korlátozza annak a lehetőségét, hogy bizalommal legyünk egy olyan állami vezetés iránt, amelyik kétségkívül államcsínyel jutott hatalomra idegen megszállás idején.*” Ormos – Ádám 2. kötet, 24. sz. irat. <https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/francia-diplomaciai-2/ch02.html> (Megtekintés: 2021. 02. 01.)
- 37 Gróf Károlyi Gyula (1871–1947): a budapesti, bonni, és berlini egyetemeken tanult, majd hazatérését követően 1905-től politikai pályára tért. 1906–1910-között Arad vármegye, majd Arad város főispánja volt. 1910-től aradi birtokaira vonult vissza, gazdálkodni. A világháborúban önkéntes tartalékos huszárhadnagyként szolgált az orosz fronton. Az Őszirózsás forradalmat, majd a Tanácsköztársaságot követően vezetésével alakult meg az ellenkormány Aradon, amelyet a románok 1919. májusi bevonulásukat követően internáltak. Szegedre menekülve alakította meg második ellenkormányát 1919. május 30-án, amely július 12-ig volt hivatalban.
- 38 Horthy Miklós (1868–1957): a fiumei tengerészeti akadémia elvégzését követően 1886-ban avatták tengerész hadapróddá. Számos tengeren, óceánon megfordult, míg 1909-ben Ferenc József szárnysegédi beosztásába került. A világháború kitöréséig sorhajókapitányi rendfokozatba lépett elő. A háborúban legjelentősebb parancsnoki sikere az otrantói áttörés volt. 1918 februárjában ellentengernaggyá, valamint a cs. és kir. flotta főparancsnokává léptették elő. A világháború után kenderesi birtokára vonult vissza, azonban az aradi ellenforradalmi kormány megkeresésére hadügyminiszter lett. 1919 júliusától a nemzeti hadsereg fővezére, amely szerepben oroszlátrésze volt a magyar fegyveres erő újjászervezésében. 1920. március 1-jén a Nemzetgyűlés Magyarország kormányzójává választotta.

39 Részletesen lásd: Jankovich Arisztid: A Nemzeti Hadsereg (1919). Sajtó alá rendezte, a jegyzeteket és a kisértőtaulmányt írta: György Sándor. [Gencsapáti–Várpalota], Szülőföld Könyvkiadó, 2019. 53–57. o.

a Tanácsköztársaság ellen szerveződött. Horthy Miklóst időközben az átalakuló ellenkormánytól függetlenedő nemzeti hadsereg fővezérévé nevezték ki augusztus 9-én. A fővezér csapataival a Dunántúlra vonult át, ahol integrálta a még kombattáns, az ellenforradalommal szimpatizáló erőket is. Augusztus 12-én Habsburg József főherceg kinevezte Horthyt az összes magyar hadak fővezérévé,⁴⁰ így a tanács hatalom bukását követően a nemzeti hadsereg vált az egyetlen hivatalos magyar haderővé, amely azonban mindkét magyar kormánytól függetlenné vált. A nemzeti hadsereget az antant végül szeptember 7-én hivatalosan is elismerte, létszámát mintegy két hadosztálynyi 30 000 főben állapították meg.⁴¹

A nemzeti hadsereg szervezéséhez az első 1300 fős keret⁴² felállítását a francia Keleti Hadseregből létrejött francia Magyarországi Hadsereg parancsnoka, Paul-Joseph de Lobit tábornok⁴³ és a szegedi megszálló erők parancsnoka, Betrix ezredes⁴⁴ jóváhagyása tette lehetővé. Eleinte szigorúan önkéntes alapon töltötték fel az állományt,⁴⁵ de augusztusban Horthy 6 hónapra elrendelte a sorozást, aminek köszönhetően szeptember végére a létszám 23 000 fő fölé volt, mi több, október 25-re már meghaladta az engedélyezett 30 000 főt. November végére 56 000 főt számlált a haderő, míg 1920. február 1-jére elérte a 100 000 főt.⁴⁶

A nemzeti hadsereg felállításakor annak felszereléséhez és fegyverzetéhez a szegedi francia erők járultak hozzá, mintegy 5400 puskával, 100 géppuskával és 9 löveggel. Augusztusra az ellenforradalmi haderő már 60 000 puskával, 750 golyószóróval és géppuskával, 116 löveggel, 33 aknavetővel és 21 gránátvetővel rendelkezett.⁴⁷

A katonai igazgatás újjáélesztéseként augusztus 19-én felállították a katonai körletparancsnokságokat. Eleinte csak a Dunántúlon, majd a román kivonulással párhuzamosan az egész országban megszerveződött a 7 körzetre alapozott katonai közigazgatás, amely a közrendvédelem alapját is képezte. Ezek központjai Budapest, Székesfehérvár,

40 Dombrády Lóránd: A legfelsőbb hadúr és hadserege. Budapest, Zrínyi, 1990. 18. o.

41 A nemzeti hadsereg elismeréséhez jelentősen hozzájárult, hogy a francia haderőt ki akarták vonni keletről, továbbá egyre sürgetőbbé vált az oroszországi szovjet elleni intervenció megszervezése, amelyben a román erők is nagyban számítottak.

42 Az eredetileg engedélyezett 2000 fős létszámból kezdetben 1300 főt szereltek fel. Vö: Nagy Miklós: Francia katonák Szegeden 3. <https://www.szegedilap.hu/cikkek/tudomany-tortenes/nagy-miklos—francia-katonak-szegeden-3.-resz.html> (Megtekintés: 2020. 07. 08.)

43 Paul-Joseph Jean Hector de Lobit (1860–1938): a francia Keleti Hadseregnek alárendelt, Nancy-i állomáshelyű 11. hadosztály parancsnokaként vett részt a balkáni hadműveletekben. A fegyverszünetet követően, 1919. március 1-jén létrejött francia Magyarországi Hadsereg parancsnoka volt, egészen 1919. augusztus 31-én történt feloszlásáig.

- 44 Jean Joseph Colin Lucien Alfred Béatrix (1867–1939) ezredes: a Saint-Cyr Különleges Katonai Akadémián kapott haditengerészeti képzést, majd a francia gyarmati hadseregben szolgált a 7. majd a 34. ezrednél. 1918 júliusától a 21. gyarmati dandár parancsnoka volt. Szeged francia városparancsnoka 1919. március 23–június 15. között.
- 45 Francia adatok alapján július 22-én kb. 5000 fő volt az ellenforradalmi haderő létszáma, 1334 tényleges és 750 tartalékos tiszttel. Ormos Mária: i. m. 316. o.
- 46 7541 fő hivatásos tiszt, 4702 fő nem hivatásos tiszt, 6811 fő altiszt, 96393 fő legénységi állomány. Fond és állagjegyzék. 148. o.
- 47 Franchet d'Esprey tábornok és Károlyi 1919. június 25-i megbeszélésének eredményeként először 3000 fegyvert adtak át a francia erők. Nagy Miklós: i. m. Továbbiakra lásd: Dombrády Lóránd: i. m. 17. o.

Szombathely, Kaposvár (1921-től Pécs), Szeged, Debrecen és Miskolc voltak, amely városok egyben a felállított 7 hadosztály helyőrségeként is működtek.

A trianoni békeszerződés katonai előírásai

Az 1919-es év folyamán megkötött, a magyar közvélemény által is nagy figyelemmel kísért német, majd az osztrák békeszerződés³¹ a legrosszabb forgatókönyveket is felülírta. Ezekből a magyar békeelőkészítők számára is láthatóvá vált, hogy igen szigorú megkötésekre számíthat az ország. A béketárgyalásokon képviselni kívánt hivatalos álláspontok kidolgozására augusztus 21-én Teleki Pál³² vezetésével felállt a Béke-előkészítő Iroda.³³ A békekötés várható katonai korlátozásaira a külügy és a hadügy bevonásával egyaránt részletes előkészítő tanulmányok készültek, amelyek már számoltak a sorozás eltörlésével, a hadsereg létszámcsökkentésével.³⁴ Az ekkor készült tárgyalási javaslatok az önkéntes hadsereg bevezetésére néhány év moratóriumot céloztak meg, a hadsereg létszámának korlátozását 60 000 főre prognosztizálták. A mérséklést a békekonferenciánál az ország katasztrofális gazdasági helyzetére és a kommunizmus élő veszélyére hivatkozva kívánták elérni. Azt már ekkor kész tényként kezelték, hogy a „*hadsereg egyedül a belrendet van hivatva fenntartani*”.

Szeptember végére már a hadseregszervezés fázisaira is voltak elképzelések:³⁵

- I. fázis: a román fegyverszüneti korlátozásoknak megfelelő 15 000 fős haderőfelállítása.
- II. fázis: átmeneti hadsereg felállítása a közbiztonság megőrzésére. A románkivonulás után, a békekötést követően a maradék országterületről még 40 000 fő, a karhatalom kiváltására.

³¹ Németországgal 1919. június 28-án Versaillesben, Ausztriával szeptember 10-én Saint Germainben írták alá a békeszerződést.

³² Gróf Teleki Pál (1879–1941): 1897–1903 között jogot, földrajzot és közgazdaságtant hallgatott a Budapesti Tudományegyetemen, és a Magyaróvári Gazdasági Akadémián. Afrikában, Európában és Amerikában járt tanulmányúton 1906–1912 között. Geográfus gyakornok volt a Budapesti Tudományegyetemen 1902-ben, ahonnan 1910-re a Földrajzi Társaság főtítkárságáig jutott. 1904-től szatmári szolgabíró volt, majd az Országos Alkotmánypárt képviselője lett a Parlamentben 1905–1910 között. A világháborúban önkéntesként teljesített frontszolgálatot a szerb majd az olasz fronton, főhadnagyi rendfokozatban. 1917-től kinevezték az Országos Hadigondozó Hivatal vezetőjévé. 1918 őszétől a Párizs környéki békekonferencián képviselő magyar álláspont kidolgozását végezte. Az 1920-as választásokat követően Horthy miniszterelnökké nevezte ki, egyúttal a nemzeti kisebbségek tárca nélküli minisztere és külügyminiszter is volt. IV. Károly visszatérési kísérletét követően, 1921 áprilisában lemondott tisztjéről.

³³ A magyar békeküldöttség naplója Neully – Versailles – Budapest (1920). Összeáll: Zeidler Miklós. Budapest, MTA BTK Történettudományi Intézet, 2017. 18. o.

³⁴ A jövő magyar hadsereg szervezése. HL HIM HL Tanulmánygyűjtemény 1970. A tanulmány dátum nélküli, de megfogalmazásából kitűnik, hogy a német béke után, az osztrák feltételek átadását követően készült.

³⁵ A Kárpáthy ezredes néven jegyzett tanulmány 1919. szeptember 20-án készült. HM HL 1970. Kárpáthy Kamilló (1876–1952): a bécsújhelyi, majd a bécsi hadiakadémián végzett. A világháborút a 37. honvéd gyaloghadosztály vezérkari főnökéként érte meg. 1917-től – ezredesként – a 306. közös gyalogezred parancsnoka volt, majd 1918-ban a Honvédelmi Minisztérium I. (szervezéssel, kiképzéssel, mozgósítással foglalkozó) osztályának főnöke volt. Az Őszipórszás forradalomban fogságba vetették, 1919-ben szolgálati nyugállományba vonult, ahonnan 1920-ban reaktiválták.

III. fázis: a békekötés után 2-3 hónapon belül a végleges hadsereg felállítása, a békeszerződésben meghatározottak szerint. „*Ennek célja bevallottan csak a közbiztonság fenntartása volna; [...] el kell érniünk, hogy keretét képezhesse egy gyorsan talpra állítható nép hadseregnek.*”

A szövetségesek által el nem ismert kormányok sorát november 24-én a Huszár Károly vezette új kabinet törte meg, amellyel végre hajlandóak volt tárgyalásokat kezdeni. Ennek megfelelően a Legfelsőbb Tanács 1919. december 1-jén hagyta jóvá a Magyarország meghívását a békekonferenciára.³⁶ A január 15-én kézhez vett előzetes békefeltételekből nyilvánvalóvá vált, hogy a várható szerződés igen csekély, a modern hadviseléshez szükséges fegyverzet nélküli haderőt fog engedélyezni, kizárólag a határőrizet és a belrend fenntartása céljából. Az előzetes békeszerződésben a haderőre vonatkozó 102–127. és a haditengerészetre vonatkozó 128–132. cikkek által előírányzott legjelentősebb korlátozások a következők voltak:³⁷

- Magyarországon meg kell szüntetni a hadkötelezettséget, kizárólag zsoldoshadsereg tartható fenn;
- a hadsereg teljes létszáma legfeljebb 35 000 fő lehet, a katonai iskolák hallgató-ival és a civil alkalmazottakkal (1300 fő) együttesen, amelyből a tisztek aránya 1/20 (1750 fő), altiszteké 1/15 (2334 fő) lehetett;
- a magyar hadiipar teljesen megszűnik, kizárólag egy állami vállalat gyárthat hadfelszerelést, a szükséges pótlások biztosítására;
- Magyarország nem tarthat páncélos, repülő, léghajózó egységeket, a meg-levő, és gyártás alatt álló minden eszközt át kell adni a szövetséges hatalmak képviselőinek;
- Magyarország nem tarthat haditengerészeti egységet, folyami flottillája mindösszesen három hajóegységből állhat, az e felett meglévő, és az építés alatt álló minden úszó egységet át kell adni a szövetségeseknek; – 10,5 cm feletti űrméretű löveg nem engedélyezett.

A leszerelés megvalósítására a békeszerződés 140. cikke mindösszesen 3 hónapot biztosított.

A magyar javaslatot február 12-én adták át a békekonferencia képviselőinek, amelyek az alábbi katonai módosításokat tartalmazták:³⁸

- a kötelező katonai szolgálat megszüntetésére 5 év moratórium után kerüljön sor;
- tekintettel a szovjetek felől fenyegető bolsevik veszélyre, a hadsereg létszáma 85 000 fő legyen, megfelelő tiszti létszámmal. A létszámba a katonai iskolák növendékeit ne számítsák bele;
- mivel a hadiipari üzemeket a megszálló leszerelték, ezért a termelés megszűnt, így az üzemek egy állami vállalatba történő összevonásához időre van szükség;

³⁶ Tóth Andrej: i. m. 1481. o.

³⁷ A magyar béketárgyalások. Jelentés a magyar békeküldöttség működéséről Neully S/S.-ben 1920 januárius – március havában. Budapest, M. kir. Külügyministerium, 1920. I. k. (a továbbiakban: MBT I.) 509–515. o.

³⁸ MBT II. 327–332. o.

- a távíró és telefonösszeköttetés zavarai miatt futár és karhatalmi feladatokra szükséges a rendelkezésre álló kevés repülőgép megtartása;
- a sík területre eső új határok miatt szükséges a csendőrség 1913-as évi létszámának megháromszorozása, az új vámhatárok miatt a vámőrség megkétszerezése. Az elvesztett erdőségek miatt az új telepítésekhez az erdészek létszámának megkétszerezése, a rossz közbiztonság miatt a rendőrök számának két és félszeresére emelése szükséges;
- a dunai határszakasz őrzésére, valamint karhatalmi feladatokra a magyar dunai flottilla kapja vissza összes hajóját, az utódállamok területén maradt teljes tengeri hajóhad értéke számítsen bele a háborús jóvátétel értékébe;
- a határok változása miatt Budapestet és Szegedet, mint a két legjelentősebb várost meg kell erősíteni és védelmükre 10,5 cm-nél nagyobb kaliberű űtegekre is szükség van;
- a leszerelés időtartama a békekötéstől számított 9 hónap legyen, mert ilyen mértékű átszervezést nem lehet az előírt 3 hónap alatt végrehajtani.

Márciusra nyilvánvalóvá vált, hogy a módosítási kérések a békekonferencián elutasításra találnak, így március 23–24-én a magyar béke delegáció megtárgyalta a békeszerződés esetleges visszautasításnak várható következményeit. Az általános éhínség és az ország várható blokádja miatt végül az aláírás mellett határoztak.

A katonai korlátozások közül a Neully-ben május 6-án átadott végleges békeszerződés gyakorlatilag semmit nem vett figyelembe. Mindösszesen a csendőrség létszámának és a dunai flottilla hajószámának megemlése került be – amennyiben ezeket a békeszerződés szerint felállításra kerülő Szövetségek Közi Katonai Ellenőrző Bizottság „a helyszíni szemle alapján elégtelennek ítélné”. Ezen kívül a hadianyag gyártás összevonására adott a szerződés haladékat, később megállapítandó határidőig.³⁹

A békeszerződést 1920. június 4-én írták alá a magyar kormány képviselői: Drasche Lázár Alfréd rendkívüli követ⁴⁰ és Bernád Ágost munkaügyi miniszter⁴¹a versailles-i Nagy-Trianon palotában. A nemzetgyűlés 1920. november 15-én szavazta meg annak elfogadását. A kötelezettségek végrehajtása a 1921. július 26-án elfogadott XXXIII. törvénnyel lépett

³⁹ MBT II. 518. o.

⁴⁰ Drasche-Lázár Alfréd (1875–1949): katonai pályára készült, de karrierjét egy baleset törte ketté, ezért 1897-ben nyugdíjba kényszerült. Jogi tanulmányait követően, 1900-tól a Miniszterelnökségen, illetve különböző minisztériumokban dolgozott. 1904-ben a Külügyminisztériumban letett vizsga után véglegesítették. 1913-tól a Miniszterelnökség elnöki osztályát vezette. A kommün ideje alatt visszavonult, majd azt követően újra a Külügyminisztériumban szolgált, immár államtitkárként. A kormány számára elfogadhatatlan békeszerződés aláírására rendkívüli nagykövetnek jelölték ki a külügyminiszter Telegdi helyett.

⁴¹ Bernád Ágost (1880–1968): a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem Orvostudományi Karát 1905-ben elvégezve sebészként praktizált. A világháborúban tartalékos főorvosként a m. kir. 17., majd a 31. honvéd gyalogezrednél, teljesített frontszolgálatot a keleti fronton. A Tanácsköztársaság idején csatlakozott a bécsi magyar ellenforradalmi erőkhöz, majd a kommün bukását követően a Huszár-kormány népjóléti és munkaügyi minisztériumának politikai s adminisztratív államtitkára lett. A következő, Simonyi–Semadam-féle kormányban már miniszterként felelt ugyanezen területért. A békeszerződést tiltakozásként saját tollal, állva írta alá.

életbe.⁴² A katonai rendelkezések megvalósulását a Szövetségek Katonai Ellenőrző Bizottság felügyelte, a tervek szerint mintegy három hónapig – a hadsereg békeszerződés szerinti átállásának várható idejéig.⁴³ A közbiztonság megteremtése és a polgárháborús veszély elhárítása érdekében – látva a hadsereg személyi feltöltésének nehézségeit – bizonyos kérdésekben még az Ellenőrző Bizottság is hajlott a békefeltételek lazítására, de javaslataik a Nagykövetek Tanácsánál rendre megfeneklettek.⁴⁴⁴⁵

A békeszerződés szerinti átálláshoz szükséges, a haderőről szóló 1921. évi XLIX. törvényt végül 1922. február 7-én fogadta el a magyar nemzetgyűlés.⁶² Az új keretek és a hadkiegészítési rendszer azonban nem állt összhangban a magyar katonapolitikai célokkal, amelyek a fegyveres erő megtartását és a békeszerződés lehetőség szerinti revízióját irányozták elő.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Böhm Vilmos: Két forradalom tüzeiben. Bécs, Bécsi Magyar Kiadó, 1923.
- A Diaz-féle fegyverszüneti szerződés (a páduai fegyverszünet). Szerkesztette: Nyékhegyi Ferenc. Budapest, M. Mercurius, 2003. (Az 1922. évi kiadás reprintje.)
- Dombrády Lóránd: A legfelsőbb hadúr és hadserege. Budapest, Zrínyi, 1990.
- Dombrády Lóránd – Tóth Sándor: A magyar királyi honvédség. Budapest, Zrínyi, 1987.
- Fond és állagjegyzék – A Hadtörténelmi Levéltár őrzésében levő katonai iratok. Szerkesztette Szij Jolán. Budapest, Petit Real, 2002.
- Hornýák Árpád: A belgrádi konvenció. *Világtörténet*, 2000. 2. 74–84. o.
- Jankovich Arisztid: A Nemzeti Hadsereg (1919). Sajtó alá rendezte, a jegyzeteket és a kísérőtaulmányt írta: György Sándor. [Gencsapáti –Várpalota], 2019.
- A jövő magyar hadsereg szervezése. HM HIM Hadtörténelmi Levéltár: Tanulmánygyűjtemény 1970.
- A magyar békeküldöttség naplója Neully – Versailles – Budapest (1920). Összeállította Zeidler Miklós. Budapest, MTA BTK Történettudományi Intézet, 2017.
- A magyar béketárgyalások. Jelentés a magyar békeküldöttség működéséről Neully S/S.-ben 1920 januárius –március havában. Budapest, M. kir. Külügyminisztérium, 1920. I–II. kötet
- Magyarország véderejének szervezete a jövőben. HM HIM Hadtörténelmi Levéltár: Tanulmánygyűjtemény, 1970.
- Nagy Miklós: Francia katonák Szegeden 1–5.
<https://www.szegedilap.hu/cikkek/tudomany-tortenes/nagy-miklos—francia-katonak-szegeden-3.-resz.html>
- Ormos Mária: Padovától Trianonig 1918–1920. Budapest, Kossuth, 1983.

⁴² <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=92100033.tv> (Megtekintés: 2020. 07. 19.)

⁴³ A szövetséges delegációkat vezető külügyminiszterek 1919. augusztus 4-én határozták el a négy tábornok vezetésével felálló SZKEB kiküldését Budapestre, amelynek a feladata volt, hogy „felügyelje a fegyverszünet rendelkezéseinek végrehajtását, készítsen jelentést ennek jelenlegi állásáról és a várható fejleményekről, vegye fel a kapcsolatot a román és a szerb hadsereg főparancsnokával és adjon utasítást számukra új, korlátozott megszálló feladataikról.” Szabó Mária: Magyar–olasz kapcsolatok az első világháború után. Guidó Romanelli magyarországi küldetése (1919. május–november). *Századok*, 2007. 132. o.

⁴⁴ Tóth Sándor: A Horthy-hadsereg szervezete (1920–1944) I. *Hadtörténelmi Közlemények*, 1958. 1–2. 53. o.

⁴⁵ . évi XLIX. törvénycikk a m. kir. honvédségről. Bővebben lásd: Serfőző: i. m. 66–68. o.
<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92100049.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D39> (Megtekintés: 2020. 07. 17.)

- Ormos Mária – Ádám Magda [összeáll. és szerk.]: Francia diplomáciai iratok a Kárpát-medence történetéről. Budapest, Révai Digitális Kiadó, 1999–2013. 5 k.
- Pastor, Peter: Major trends in Hungarian foreign policy from the collapse of the Monarchy to the peace treaty of Trianon. *Hungarian Studies*, 2003. 1. 3–11. o.
- Rapaich Richárd: Antant-ellenőrzés Magyarországon. (Sajtó alá rendezte, a bevezető tanulmányt írta, magyarázó jegyzetekkel ellátta: Juhász Balázs.) Szeged, Meritum Egyesület, 2019.
- Révész Tamás: Nem akartak katonát látni? A magyar állam és hadserege 1918–1919. Budapest, Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2019.
- Serfőző Zoltán: A szövetségközi katonai ellenőrző bizottság és az 1921–22-es magyar honvédelmi törvények. *Acta Universitatis Szegediensis : Acta Historica*, Tom. 102. (1995) 59–68. o.
- Szabó Mária: Magyar–olasz kapcsolatok az első világháború után. Guidó Romanelli magyarországi küldetése (1919. május–november). *Századok*, 2007. 103–141. o.
- Tóth Andrej: A Huszár-kormány meghívása a párizsi békekonferenciára. (1919. december–1920. január) *Századok*, 2005. 1477–1496. o.
- Tóth Sándor: A Horthy-hadsereg szervezete (1920-1944) I. *Hadtörténelmi Közlemények*, 1958. 1–2. 51–70. o.
- Vadász Sándor: Vix és Károlyi. *Hadtörténelmi Közlemények*, 1969. 2. 239–265. o.